

Lesbeschrijving *Doel*

- ❖ De leerlingen weten van de betekenis van het Romeinse rijk voor de verbreiding van het christendom;
- ❖ De leerlingen weten globaal iets van de godsdienst van de Romeinen;
- ❖ De leerlingen weten van de vervolgingen die Joden en christenen in het Romeinse rijk hebben ondergaan;
- ❖ De leerlingen kunnen aangeven waarom Athanasius en Augustinus kerkvaders worden genoemd.

Aantal lessen 5

Lesonderdelen *Vertelling*

1. De grote brand
2. De grote vervolging - Polycarpus (facultatief)
3. De grote vervolging - Ignatius (facultatief)
4. Aurelius Augustinus

Leestekst

De verwoesting van Jeruzalem

Leerlingenboek

Romeinen en Joden

Romeinen en christenen

Verwerking***Repetitie*****Vertelling 1** DE GROTE BRAND

Justin en Josh waren aan het spelen op de binnenplaats. Twee van de slaven hadden net die binnenplaats geveegd. Het was een prachtige plek om verstoppertje te spelen. Om de binnenplaats heen waren alle kamers gebouwd. Daar kon je fijn wegkruipen. In de keuken hoorden ze moeder bezig met borden en pannen. Eerst hadden de jongens geholpen water voor haar naar de keuken te dragen. Nu konden ze fijn een poosje spelen. Maar dat duurde niet lang.

Plotseling... Justin keek op. Wie kwam daar zo hard door de poort naar binnen rennen? Het was vader! Hij rende naar hen toe en riep: 'Kom mee! Waar is moeder? Kom! We moeten meteen weg!'

De twee jongens holden achter hem aan naar binnen. Wat er aan de hand was, wisten ze niet, maar dat hoorden ze al gauw. 'De stad staat in brand!' riep vader, toen hij in de keuken moeder zag. 'De wind is zo sterk en waait deze kant op! Het vuur komt hier naar toe! We moeten meteen vluchten. Pak wat je kunt! Neem ook wat eten mee! Ik zal voor de papieren en het geld zorgen!'

Hij draaide zich om naar de jongens, die met grote, verschrikte ogen hadden staan luisteren. 'Pak je kleren! We moeten opschieten!' Toen ze eindelijk met z'n allen in de straat stonden, zagen ze nog meer mensen voorbij rennen. Mannen, vrouwen en

3. Het Romeinse rijk

kinderen liepen door elkaar en droegen zoveel als ze maar dragen konden. Ze renden allemaal dezelfde kant op: naar de bergen.

Toen de jongens even achteromkeken, zagen ze grote, zwarte rookwolken boven de huizen hangen, die heel snel dichterbij kwamen. De zon kon er zelfs niet meer doorheen schijnen. Ze renden zo vlug als ze konden. Justin had een rol kleren onder zijn arm. Hij had ook nog een spel mee kunnen nemen. Josh had een grote fles water, die moeder nog in zijn handen had geduwd, net voordat ze het huis uit gingen. Die fles was zwaar. Hij kon de anderen bijna niet bijhouden. Maar hij moest! Ze konden nu al heel goed het geloei van de vlammen horen en het geraas van de instortende huizen. Buiten Rome, op de hellingen van de bergen, stonden de mensen stil om wat uit te rusten. Het vuur zou hier niet komen. Er waren moeders met huilende kinderen. Er waren ook oude mensen, die uitgeput op de grond waren gaan zitten. Ze keken naar hun stad. Het leek wel of meer dan de helft van de huizen in brand stond.

Het was koud die nacht, maar de mensen moesten buiten blijven. Ook Justin en Josh probeerden wat te slapen, maar dat was moeilijk met al die geluiden om hen heen. Het was ook niet echt donker, want de vlammen van de brandende stad verlichtten de nacht.

Justin, Josh en hun vader en moeder woonden nu bij hun grootouders. Hun eigen huis was bijna helemaal uitgebrand. De twee jongens vonden het wel fijn bij hun grootouders. Hun huis stond buiten de stad, tegen een van de hellingen.

Op een dag kwam vader thuis. Justin en Josh zagen hem komen. Wat keek hij bezorgd! Wat zou er nu weer zijn? Ze hoorden hem praten. 'Nu denken ze dat ze weten wie de stad in brand heeft gestoken.' 'O ja?' vroeg grootvader. 'Ik heb gehoord dat de keizer het zelf heeft gedaan.' Justin keek met grote vragende ogen naar zijn vader. 'Dat weten ze niet zeker,' zei vader. 'Dat zou de keizer toch niet doen?' vroeg Justin verschrikt. 'Ik zeg je dat hij het wel deed,' bromde grootvader. 'Hij wil natuurlijk een grote nieuwe stad bouwen. Hij is trots en gemeen. Vergeet niet dat hij zelfs zijn eigen vrouw en broer en moeder heeft vermoord. Nero durft alles!' 'Maar de mensen praten erover, dat de christenen het hebben gedaan,' zei vader. 'Onzin!' Grootvader leek wel boos. 'Christenen doen zo iets niet.' 'Maar de mensen geloven het. Ze hebben al heel veel christenen opgepakt en in de gevangenis gegooid. Overal lopen ze naar christenen te zoeken.' De jongens zagen dat grootvader vader heel strak aan bleef kijken. 'Kom,' zei hij toen alleen maar en samen gingen ze naar buiten. Waar moesten ze over praten?

De volgende dag kwam er nog iemand bij grootvader wonen. Het was oom Simon. Nu was het huis helemaal vol. Justin en Josh begrepen ineens wat er was gebeurd. Ze zagen oom Simon nooit, want hij was ook een christen. Vader en moeder wilden liever niet dat hij bij hen kwam. Maar nu... Ineens was hij er. Grootvader wilde natuurlijk niet dat hij ook in de gevangenis werd gegooid. 'Ik zou wel eens willen weten wat dat allemaal betekent.' Justin keek naar Josh. 'Zullen we het vragen? Waarom zijn de mensen zo boos op de christenen? Oom Simon is juist zo aardig!' 'Vraag het vanavond, als de slaven weg zijn.'

Die avond zaten ze allemaal bij elkaar. Buiten werd het snel donker, maar grootmoeder had de kandelaars al aangestoken. Josh en Justin hoefden niets te vragen, want ineens hoorden ze vader vragen: 'Simon, was het moeilijk de stad uit te komen?' Zijn broer knikte. 'Ja, we moesten allemaal vluchten. We kwamen echter niet ver, we werden gesnapt. Gelukkig kon ik hard lopen en ik ontsnapte en ben weggekropen. Toen kreeg ik jouw boodschap...' 'Je moet een keer aan Nero offeren,' bromde vader. 'Eén keer... Wat geeft dat nou...' Oom Simon schudde langzaam zijn hoofd. 'Ik wil alleen de ware God dienen,' zei hij ernstig. 'Als ik aan de keizer offer, spot ik met de Heere.' 'Maar kijk dan wat ze met de christenen doen!' riep moeder met tra-

nen in haar ogen. 'De Heere zal voor hen zorgen,' zei oom Simon. 'Maar de soldaten hebben er al honderden gedood. En Nero heeft hen gebruikt om zijn tuin te verlichten! Hij bond hen aan een paal vast en stak hen in brand! Dat heb je toch ook wel gehoord?' Justin en Josh luisterden en keken elkaar aan met bange, verschrikte ogen. Was dat zo? Zou de keizer dat echt hebben gedaan? Ze keken naar hun oom. Was hij dan helemaal niet bang? Hij zei: 'Ja, ik weet dat er al honderden zijn gedood. Toch... ja... dan zorgt de Heere toch nog voor hen. Weet je hoe? Als ze zijn gedood, brengt de Heere ze in de hemel, dicht bij Hem. Daar mogen ze Hem dienen, zonder zonde, zonder pijn, altijd, dag en nacht...'

Bron

A. Vogelaar-van Amersfoort, *De eerste christenen*. Houten 2005. Pag. 19-23.

Gespreksvragen

1. 'Je moet een keer aan Nero offeren,' zei vader. Wat was het antwoord van oom Simon?
2. De christenen werden door Nero en heel veel andere Romeinse keizers vervolgd. Waar spreekt de Heere over vervolging en verdrukking? (Wat is Zijn belofte?)
Op veel plaatsen, o.a.:
  - *Openbaring 2:10. 'Vrees geen der dingen, die gij lijden zult. Ziet, de duivel zal enigen van ulieden in de gevangenis werpen, opdat gij verzocht wordt; en gij zult een verdrukking hebben van tien dagen. Zijt getrouw tot den dood, en Ik zal u geven de kroon des levens.'*
  - *Romeinen 5:3. 'En niet alleenlijk dit, maar wij roemen ook in de verdrukkingen, wetende, dat de verdrukking lijdzaamheid werkt.'*
  - *Johannes 16:33. 'Deze dingen heb Ik tot u gesproken, opdat gij in Mij vrede hebt. In de wereld zult gij verdrukking hebben, maar hebt goeden moed, Ik heb de wereld overwonnen.'*
  - *Handelingen 14:22. 'Versterkende de zielen der discipelen, en vermanende, dat zij zouden blijven in het geloof, en dat wij door vele verdrukkingen moeten ingaan in het Koninkrijk Gods.'*
  - *Hebreeën 10:33. 'Ten dele, als gij door smaadheden en verdrukkingen een schouwspel geworden zijt.'*
  - *Romeinen 8:35. 'Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking, of benauwdheid, of vervolging, of honger, naaktheid, of gevaar, of zwaard?'*
  - *2 Timotheüs 2: 3. 'Gij dan, lijd verdrukkingen, als een goed krijgsknecht van Jezus Christus.'*
  - *1 Petrus 4: 12. 'Geliefden, houdt u niet vreemd over de hitte der verdrukking onder u, die u geschiedt tot verzoeking, alsof u iets vreemds overkwame; maar gelijk gij gemeenschap hebt aan het lijden van Christus, alzo verblijdt u; opdat gij ook in de openbaring Zijner heerlijkheid u moogt verblijden en verheugen.'*

Vertelling 2 DE GROTE VERVOLGING – Polycarpus

Felix hijgde. Hij was zo moe! Hij kon het bijna niet meer volhouden, maar hij moest! Hij rende zo hard als hij kon door de velden en tussen de bosjes door. Hij sprong over een laag muurtje en over een greppel. Toen zag hij de boerderij. Hij was er bijna! Hij gooide de achterdeur open en riep: 'Mam! Mam!' 'O, Felix! Wat laat je me schrikken! Wat is er?' 'Mam! Waar is de bisschop? Er komen soldaten aan!' 'Weet je dat zeker?' De jongen knikte. 'Ja, en ze komen van twee kanten. Hij kan nooit meer

3. Het Romeinse rijk

vluchten, mam! Wat kunnen we doen?' Zijn moeder werd bleek. 'O, wat jammer dat je vader nu niet thuis is,' zuchtte ze. 'Daar zijn ze al!' riep Felix angstig. 'Ze lopen naar de voordeur!' Zou de oude bisschop Polycarpus nu echt gevangen worden genomen door die soldaten? Hij had zich verborgen gehouden in hun huis, omdat andere mensen hem hadden verraden, toen hij ergens anders was. Zou iemand hem nu weer verraden hebben?

De soldaten sloegen op de deur en schreeuwden dat er opgedaan moest worden. Moeder deed vlug de grendel van de deur. Toen de soldaten binnen waren en in de keuken bij elkaar stonden, ging plotseling de deur van de zolder open. Een oude man met wit haar kwam de trap af. 'Zijn jullie op zoek naar mij?' vroeg hij vriendelijk. 'Als u Polycarpus bent, de bisschop van Smyrna, ja, die zoeken we!' antwoordde de aanvoerder van de soldaten. De oude man knikte. 'Dat dacht ik wel. Jullie hebben me dus gevonden.' 'We moeten u terug naar Smyrna brengen naar de stadhouder,' zei de soldaat. De oude bisschop knikte. 'Dat is goed. Maar als jullie helemaal terug naar Smyrna moeten, kun je misschien beter eerst wat eten.'

De soldaten keken elkaar verbaasd aan. Dit overkwam hen niet elke dag. Maar dit was zo'n hartelijke uitnodiging en de oude man keek hen zo vriendelijk aan, hoe zouden ze 'nee' kunnen zeggen? Moeder was al bezig. Haar handen trilden, maar toch begon ze al een paar dingen op de tafel te zetten. Felix stond in een hoek van de keuken, en zag en hoorde alles. O, hoe kon de oude bisschop toch zo doen tegen zijn vervolgers? Waarom probeerde hij niet te ontsnappen, terwijl ze zaten te eten? Hij praatte zo vriendelijk tegen hen, en nu vroeg hij zelfs of hij nog een keer mocht bidden, voordat ze gingen. De soldaten wilden de aardige oude man dat niet weigeren. De oude Polycarpus bad voor zijn vrienden, voor de kerk die hij achter moest laten, voor de stadhouder en de keizer, en hij bad ook nog voor de soldaten. Dat kon Felix helemaal niet begrijpen.

Toen ze klaarstonden om weg te gaan, bedankte de oude bisschop Felix' moeder heel hartelijk voor alles wat ze voor hem had gedaan. Ook Felix kreeg een hand. 'Ik hoorde dat je me probeerde te waarschuwen, jongen, maar het was te laat. Gods weg is soms zo anders dan wij denken. Dank je wel, Felix, en zoek de Heere. Je hebt een nieuw hart nodig, jongen, vergeet dat niet.' Felix zag hen gaan. De soldaten waren vriendelijk tegen de oude bisschop. Misschien had hij toch iets in hun hart geraakt.

Die avond vertelden ze alles aan vader. Die schudde zijn hoofd met een bezorgd gezicht. 'Morgen zal ik naar de stad gaan en proberen uit te vinden wat ze gaan doen met onze oude bisschop,' zei hij. Felix wist wel hoeveel zijn ouders van Polycarpus hielden. Ze hadden de Heere leren kennen en daarom hielden ze ook veel van de oude bisschop. Polycarpus was al bijna honderd jaar oud. Hij had nog onderwijs gehad van de apostel Johannes en hij had nu al meer dan zestig jaar gepreekt. Wat zouden ze met hem gaan doen? Waarom deden ze zo gemeen tegen de christenen?

O ja, Felix wist wel waarom: de stadhouder moest luisteren naar de keizer, naar Marcus Aurelius. Deze keizer was best een aardige man, had vader verteld, maar hij gaf de christenen de schuld als er iets verkeerd ging. Dan stuurde hij zijn soldaten en liet hen in de gevangenis gooien. 'Mag ik met u mee naar de stad, pa?' vroeg Felix. Eerst wilde zijn vader 'nee' zeggen, maar toen dacht hij even na en zei: 'Goed, je mag mee.'

Het was druk in Smyrna. Heel veel mensen waren op weg naar de markt in het centrum van de stad, waar het huis van de stadhouder stond. Polycarpus moest vandaag voor de stadhouder verschijnen en de mensen wilden dat wel eens zien! Felix en zijn vader stonden tussen de mensen in. Zij wilden ook weten wat er ging gebeuren. Ze hoorden de stem van de stadhouder, die zei: 'Vloek die Christus en je bent vrij!'

Het werd heel stil op de markt. Iedereen luisterde. Wat zou de oude man zeggen? Iedereen kon zijn heldere stem goed verstaan, toen hij zei: 'Zesentachtig jaar dien ik de Heere en Hij heeft mij nooit iets kwaads gedaan. Hoe kan ik de Koning lasteren Die mij verlost heeft?'

De stadhouder had toch medelijden met de oude man. 'Zweer dan één keer bij de keizer,' zei hij dringend. 'Dan mag je weer naar huis.' Maar Polycarpus keek hem aan en zei eenvoudig: 'Ik ben een christen.' De stadhouder werd boos. Maar de mensen hadden ook het antwoord van de oude bisschop gehoord. Ze begonnen te roepen: 'Doe die kerel weg! Laat hem branden!' Er begonnen al een paar mannen hout aan te slepen.

Vader nam Felix bij de arm. 'Kom, we moeten hier weg,' fluisterde hij. Felix en zijn vader liepen de lange weg naar huis. Felix voelde een paar tranen over zijn wangen rollen. 'O pa, wat gingen ze met de bisschop doen?' 'Felix,' zei vader zacht en ernstig, 'nu moet je niet denken aan het vuur. Dat is zo voorbij. Maar denk er eens aan hoe de bisschop nu in de hemel is, bij de Heere, voor altijd.'

Bron

A. Vogelaar-van Amersfoort, *De eerste christenen*. Houten 2005. Pag. 33-37.

Gespreksvragen

Quintus is ouderling in de gemeente van Polycarpus. Nadat Polycarpus gevangen genomen is, geeft hij zich vrijwillig over aan de Romeinen om ook gevangen genomen te worden. Hij wil ook de erekroon van martelaar ontvangen. Quintus moet voor de pro-consul Maximus komen. Tijdens het verhoor verklaart Quintus dat hij een christen is. De pro-consul gebiedt hem te offeren voor de goden. Quintus weigert. Door de soldaten wordt hij meegetrokken naar de hokken van de wilde dieren. Eén van de soldaten duwt hem tegen de tralies. De hongerige dieren springen op hem af! Quintus gilt het uit van angst. Alle voornemens om martelaar te worden zijn weg! 'Ik wil offeren', stamelt hij. De bewakers herhalen zijn woorden, zodat iedereen het kan horen! Als hij even later voor Maximus staat vraagt hij aan Quintus: 'Wilt u de Christus vloeken en het voorgeschreven offer brengen?' Quintus knikt en herhaalt de woorden die hem voorgezegd worden. Dan brengt hij bevend het offer.

1. Wat is het verschil tussen Quintus en Polycarpus?

- *1 Korinthe 10:12. 'Zo dan, die meent te staan, zie toe dat hij niet valle.'*

Vertelling 3 DE GROTE VERVOLGING – Ignatius

Luid klinkt het geroep over het water. 'Avé, Caesar!' 'Wees gegroet keizer!' Omstuwd door talloze legionairs staat keizer Trajanus voor de brug over de Orontes. Aan de overkant, op de muur, in de poort staan duizenden inwoners van de grote stad. Het geluid galmt het keizerlijke leger tegemoet; 'Avé Caesar!, avé Caesar!' Lepidus krimpt ineen bij het horen van de dreunende galm. Ingeklemd staat hij tussen de opgewonden menigte. Het bruisen van de rivier is op de muur niet meer te horen. Van een afstand ziet hij de keizer. De keizer draagt een groene tunica. In zijn linkerhand heeft hij losjes de leidsels van zijn paarden vast. De gouden scepter met de adelaar steekt boven hem uit. Hij is omringd door zijn voornaamste officieren in hun blinkende wapenrusting. Langzaam trekt de stoet de brug over.

Snel glipt Lepidus achter de mensen langs. Hij rent de trap af naar beneden. Tussen de mensen door schiet hij een smal straatje in. Klimt een muurtje over en rent verder. Hoge zuilen van de tempel steken goed zichtbaar boven de rode daken van de huizen uit. Op het plein, voor de tempel, weet hij een mooie plek. Hier speelt hij

3. Het Romeinse rijk

vaak met zijn vrienden het jagersspel in de klimboom. Laag hangen de takken bij de grond. Hij zet z'n voet op de laagste tak, grijpt de volgende vast en klautert vliegensvlug naar boven. 'Gelukkig, nog op tijd!'

Tussen de huizen door komt de stoet aan. Vanuit de zuilengalerij kringelt rook uit de tempel. Priesters in hun witte toga's wachten stil op de keizer. Vanuit de klimboom kan Lepidus alles goed overzien. Het plein stroomt vol met officieren en legionairs. Van alle kanten komen de inwoners aangelopen om getuige te zijn van het dankoffer wat de keizer aan de goden zal gaan brengen. Zij hebben de prachtige overwinning gegeven. De keizer stijgt af, een lijfwacht neemt de leidsels over. Een slaaf geeft de keizer een prachtige schaal. Met de offerschaal in zijn handen loopt de keizer naar de ingang van de tempel.

Plotseling schalt een stem over het plein. 'Caesar, de beelden voor wie u bidt, zijn door mensen gemaakt...' Lepidus herkent de stem uit duizenden: Ignatius! Zijn oude leraar! Zijn bisschop. Fors en duidelijk klinkt: 'Het is tevergeefs dat u voor hen buigt en hen aanbidt. Zij hebben wel oren, maar horen niet. Zij hebben wel ogen, maar...'. De stem eechoot tegen de marmeren zuilen op. Even wordt het heel stil. Maar dan komen de zojuist nog bewegingsloze priesters in actie. Ze schieten naar voren en duwen Ignatius weg. 'Zwijg!'

De oude man wankelt. Kreten klinken. 'Grijp hem!' Ruw grijpen soldaten Ignatius beet. Ze sleuren hem mee tot voor de keizer. Lepidus ziet van tussen de bladeren door de vurige ogen van de keizer! Dan valt zijn blik op Ignatius. Rustig staat hij voor de keizer. 'Wie bent u, boze geest? Hoe durft u de goden te lasteren?' buldert de keizer hem toe. Onverschrokken, machtig in zijn machteloosheid, antwoordt Ignatius: 'Niemand kan mij een boze geest noemen! De boze geesten hebben niets met Gods dienaren gemeen!' 'Wie bent u dan?' vraagt de keizer. 'Ik ben die, welke Christus in zijn hart draagt.' 'Wat? Denkt u dan, dat wij de goden, die ons in de strijd tegen de vijand bijstaan, niet in ons hart dragen?'

Op het plein is het ademloos stil. Roerloos, met zijn armen om een tak geklemd volgt Lepidus het gesprek. Alleen het ritselen van de bladeren is te horen. Wat zal Ignatius antwoorden? 'U dwaalt!' Ferm klinkt de stem van de oude bisschop. 'Er is één God, de Schepper van hemel en aarde. Eén Christus, Gods eniggeboren Zoon. Ik heb mijn erfdeel in Zijn Koninkrijk!'

Zwijgend kijkt Trajanus hem aan. Naast hem staat zijn lijfwachten! Roerloos. Klar om iedere wenk van hun heer uit te voeren. 'Bedoeld u Hem, die onder Pontius Pilatus is gekruisigd?' vraagt de keizer. 'Ja! Hij is voor mijn zonden gestorven. Hij heeft alle werken van de duivel verbroken.' 'Draagt u dan de Gekruisigde in uw hart?' Spottend klinkt de vraag van de keizer. 'Ja', antwoordt Ignatius, 'want Hij heeft gezegd: 'Ik woon in hen en Ik wandel onder hen.' Onbevreesd en onverschrokken klinkt Ignatius' stem. Dan brult de keizer hem spottend toe: 'Wij bevelen, dat deze Ignatius, die beweert dat hij de Gekruisigde in zijn hart draagt, naar Rome wordt gebracht. Daar zal hij te eten worden gegeven aan de wilde dieren.'

Een grote glimlach breekt op het gezicht van Ignatius door. Korte bevelen klinken. De met ijzer beslagen sandalen van de soldaten schrapen over het tempelplein. De lijfwacht boeit Ignatius. Terwijl de soldaten hem boeien, ziet Lepidus de oude grijsaard stralen.

Dagen verstrijken. Bij de haven is het een drukte van belang. Lepidus staat er ook. Er staan heel veel mensen, maar het is erg stil. Ze wachten. Plotseling draaien verschillende mensen hun hoofd één kant op. Tien soldaten komen aangemarcheerd. Tussen hen ziet Lepidus de grijze haren van Ignatius. Zijn geliefde bisschop. Tranen branden achter zijn ogen. Hij voelt een brok in zijn keel zitten. Krampachtig probeert hij het weg te slikken. Nog hoort hij vaders stem: 'Hij heeft ons de grootste Schat op aarde gegeven.' Ja, Ignatius heeft hem voor het eerst over de Heere Jezus verteld.

Tussen de legionairs in loopt de oude man in de richting van een klaarliggend schip. Achter hem lopen twee diakenen uit de christengemeente. Bij de reling ziet Lepidus hem nog één keer; stralend van vreugde!

‘Vanavond wil ik u vertellen wat er allemaal gebeurd is.’ De christenen zitten dicht opeengepakt in de grote ruimte. Van alle kanten zijn ze zo stil mogelijk naar deze plek gekomen. In het flakkerende licht staat één van de diakenen die meegereisd is met Ignatius. Tussen de mensen zit Lepidus. Hij weet met zijn gevoel geen raad. Wat een schok, wat een pijn toen hij vandaag hoorde dat Ignatius niet meer leeft. Dof en gevoelloos heeft hij door de tuin, door de straten gezworven. Verdriet, en toch... die glimlach, die vreugde op Ignatius’ gezicht. Telkens ziet hij het voor zich.

‘Hij noemde ze luipaarden.’ Rustig gaat de stem van de diaken verder. ‘Hoe vriendelijk hij ook deed naar zijn bewakers, steeds bruter handelden ze met hem. En toch, onderweg in Smyrna moesten we een tijd wachten voordat we verder konden reizen. Hier kwam zijn vriend Polycarpus hem opzoeken. Ik zal jullie voorlezen wat hij later onderweg aan hem schreef.’

De diaken haalt een perkament tevoorschijn en rolt deze open. *‘Wijdt u aan ononderbroken gebed. Bidt om meer inzicht dan u al hebt. Het ogenblik staat u te wachten dat u voor God verschijnt. Precies zoals schippers uitkijken naar de wind, of zoals iemand in de storm uitziet naar de haven. Een christen is geen baas over zichzelf, maar geeft zijn tijd aan God. Ik zeg u voor altijd vaarwel in onze God Jezus Christus. Vaarwel in de Heere.’* Zachtjes spreekt de diaken verder: ‘Ik wil u nog uit een andere brief voorlezen, de brief van Ignatius aan de gemeente in Rome. Hij schrijft: *Laat mij toch voedsel zijn voor de dieren. Ik ben de tarwe van God. Door de tanden van de dieren word ik gemalen, opdat ik zuiver brood voor Christus zal blijken te zijn. Vuur, kruis, gevecht met de beesten, breken van de botten, wrede kwellingen van de duivel, laat ze maar komen, als ik maar bij Jezus Christus kom.’* De diaken zwijgt.

Lepidus staart naar de flakkerende fakkel. In gedachten ziet hij voor zich wat de diaken even later verder vertelt. Hoe Ignatius de dag na zijn aankomst in Rome voor de dieren is geworpen. De volle arena, de juichende mensenmassa, het glanzende gezicht van Ignatius. In gedachten herhaalt hij de woorden van Ignatius: ‘Als ik maar bij Jezus Christus kom!’

Bron

Oorspronkelijk.

Gespreksvragen

1. De diaken vertelde dat Ignatius vriendelijk was tegen zijn bewakers. Hoe kon Ignatius zo vriendelijk zijn?
  - *Lukas 6:28. ‘Zegent degenen, die u vervloeken, en bidt voor degenen, die u geweld doen’.*
2. Wat heeft de Heere Jezus Zijn discipelen en Zijn kinderen beloofd als zij het Evangelie gaan verkondigen?
  - *Mattheüs 10:16-20. ‘Zie, Ik zend u als schapen in het midden der wolven; zijt dan voorzichtig gelijk de slangen, en oprecht gelijk de duiven. Maar wacht u voor de mensen; want zij zullen u overleveren in de raadsvergaderingen, en in hun synagogen zullen zij u geselen. En gij zult ook voor stadhouders en koningen geleid worden om Mijnentwil, hun en den heidenen tot getuigenis. Doch wanneer zij u overleveren, zo zult gij niet bezorgd zijn hoe of wat gij spreken zult; want het zal u in dezelve ure gegeven worden wat gij spreken zult. Want gij zijt niet die spreekt, maar het is de Geest uws Vaders, Die in u spreekt.’*

3. Het Romeinse rijk

3. Ken je nu ook nog martelaren zoals Ignatius?
  - *Zie de getuigenissen van de vervolgte Kerk*

Vertelling 4   AURELIUS AUGUSTINUS

De jongen uit Thagaste

Belijdenissen Boek 1,9

Toen werd ik naar school gestuurd, waarvan ik, ongelukkige, het nut niet inzag. En toch, wanneer ik traag was in het leren, kreeg ik slaag.

Belijdenissen Boek 1, 20

Goed is dus Hij, die mij gemaakt heeft. En Hij is mijn goed. Ik wil Hem loven om al het goede waardoor ik ook als jongen bestond. Want dit was mijn zonde, dat ik niet in Hem, maar in Zijn schepselen, mijzelf en de andere, genieting, verhevenheid en de waarheid zocht. Zo raakte ik in smart, verwarring en dwaling.

Belijdenissen Boek 2, 4

Diefstal wordt zeker gestraft door Uw Wet Heere, en door de wet die geschreven staat in het hart van de mens. De ongerechtigheid kan deze niet uitwissen.

Er stond een perenboom in de buurt van onze wijngaard. Hij was beladen met vruchten.... Wij namen van de boom de vruchten mee. Misschien aten wij er een paar, maar gooiden ze ook voor de varkens. Het was alleen maar om iets te doen waar we plezier in hadden, om het niet mocht. Zie mij hart, o God, zie mijn hart, over hetwelk Gij U ontfermd hebt in de diepte van de afgrond.

‘Daar dan! De zweep knalt en komt precies neer op de rug van Augustinus. Weer was hij bezig met kattenkwaad. Hij slaakt een kreet van pijn. ‘Au!’ Hij kruipt weer in zijn bank. Het is niet de eerste keer dat hij er vanmorgen van langs krijgt. Nee, het is al de zoveelste keer. Hij schuift met een pijnlijk gezicht heen en weer op zijn zitplaats. Om zich heen ziet hij de grijnzende gezichten van zijn makkers...

‘August, hoe komt het toch dat jij altijd zoveel klappen krijgt en je broer Navigius niet?’ Zacht vragend klinkt de stem van moeder, terwijl ze haar jongen aankijkt. ‘Hij is een brave jongen! Hij doet precies wat de magister zegt!’ ‘Waarom jij dan niet?’ vraagt moeder. ‘Omdat ik een hekel aan school heb! Het is een naar hok! Ik ben veel liever buiten!’ ‘Maar jongen, dat gaat toch niet altijd? Je moet toch naar school om te leren? Je kunt toch niet dom blijven?’ ‘Maar moeder, ik weet alles al!’ Ze zucht, ‘t is waar, haar zoon kan zo verbazend goed leren, dat hij eigenlijk op school in Thagaste al uitgeleerd is.

‘Jongens ik heb een plan!’ Opgetogen kijkt August naar zijn schoolmakkers. ‘Vader is de hele dag weg en moeder ook. Zullen we vandaag wegblijven uit dat akelige stinkhok en...’ De jongens zijn dadelijk te vinden voor het plan van Augustinus. Heerlijk lijkt hun dat, niet naar school en de hele dag vrij buiten zwerven. Het kan niet beter! Nee, niet op de weg, stel je voor dat moeder hen aantreft... Beter is het in de boomgaarden en de velden rondom het stadje. Heel de dag zwerven August en zijn kornuiten rond. Ze spelen, klimmen en ravotten uren lang. Ze hebben uitbundig plezier. ‘Kijk jongens, varkensvoer!’ Ze staan stil bij de hoge perenboom. ‘Zullen we ze plukken?’ Eén van de jongens pakt een tak en smijt hem omhoog. De tak breekt door de bladeren heen, raakt een tak vol met peren en plof op de grond. De peren blijven hangen. ‘Klimmen jongens’ Met elkaar klimmen ze in de boom en plukken hun zakken vol. Even later slenteren ze al etend de boomgaard uit. Voor de jongens wroeten een paar varkens met hun neuzen in de modder. Luid knorrend komen de varkens op

de jongen af. 'Hierzo!' Tegelijk gooit Augustinus een hand vol peren naar de varkens, die ze naar binnen schrokken. De andere volgen en gooien ook hun peren voor de gulzige dieren.

Student in Carthago

Belijdenissen Boek 3, 1

Ik kwam te Carthago en overal om mij heen bruiste de maalstroom van schandelijke minnaars.

Ik liet me verheugd vastsnoeren in jammerlijke verstrikkingen, om dan gegeseld te worden met gloeiende ijzeren roeden van jaloezie, verdenking, angst, toorn en twist.

Belijdenissen Boek 3,3

Tot hoe grote zonden verviel ik, welke ik najoeg in goddeloze nieuwsgierigheid, zodat deze mij, terwijl ik U verliet, wegvoerde tot de diepten van ongeloof en de dienst van arglistige geesten, aan wie ik mijn boze daden offerde - en in dat alles tuchtigde U mij!

Opgetogen komt Patricius thuis. 'Monica!' roept hij, 'Monica, het is gelukt! De burgemeester zal heel de studie van Augustinus betalen, wat zeg je daarvan?' 'O, maar Patricius, is het heus waar? Het is bijna niet te geloven!' 'Ja, dat vind ik ook, maar toch is het zo!' 'Wat ben ik daar blij mee. Hoe zal ik de Heere genoeg danken voor zijn goedheid?' 'We mogen allereerst die brave Romanianus wel bedanken,' meent Patricius. Daar geeft Monica maar geen antwoord op. Haar man begrijpt zulke dingen toch niet, dat weet ze wel. Zo gaat de zeventienjarige Augustinus als student naar de grote stad Carthago.

Hij kijkt er zijn ogen uit! Wat een stad! Een theater, een stadion, een odeon (muziektempel). Genoeg om je iedere dag te vermaken. Ook zijn er de prachtige Romeinse thermen, waar Augustinus vaak met zijn vrienden te vinden is. Hij heeft al snel veel vrienden. Maar niet echt vrienden die moeder Monica zou wensen. In Thagaste bidt moeder Monica voor haar zoon.

Hij werkt ontzettend hard! Leren dat Augustinus kan! Muziek, wiskunde, en vooral retorica, daar houdt hij het meeste van. Augustinus wil graag advocaat worden en dan moet je goed kunnen spreken en redeneren. Al heel gauw is de rector van de school erg tevreden over Augustinus.

In de grote kerk van Carthago staan veel mensen rondom de preekstoel. Sommigen luisteren naar de bisschop, anderen praten zachtjes met elkaar. Ertussen staat Augustinus. Ook hij is naar de kerk gegaan. Nee niet om te luisteren, maar om... Spiedend gaat zijn blik rond, zoekend tussen de mensen. Nee, ze is er nog niet. Weer wachten. Ondertussen lopen er verschillende mensen de kerk uit, anderen nemen hun plaats weer in. Opeens, ja daar. Zijn blik valt op het meisje. Ze is er. Een schok gaat door hem heen. Hij schuift tussen de luisterende en pratende mensen door tot vlak bij haar. Hij steekt zijn hand uit en frommelt snel het briefje in haar hand. Even ontmoeten hun ogen elkaar en weg is hij. Vlug de kerk weer uit. Thuis in Thagaste bidt moeder Monica voor haar zoon.

De Manicheër

Belijdenissen Boek 3, 12

"Maar," zo zei hij, "laat hem daar maar. Alleen: bid de Heere voor hem: hij zelf zal door te lezen wel vinden, wat zijn dwaling is en hoe groot zijn goddeloosheid." ....

En toen hij dat gezegd had en zij niet wilde berusten, maar aanhield met inniger beden en overvloedige tranen te smeken, dat hij mij zou willen ontmoeten en met mij

3. Het Romeinse rijk

redetwisten, zei hij, een weinig kregel: "Ga weg van mij, zo waar als U leeft, is het onmogelijk, dat een zoon van zulke tranen verloren gaat."

's Avonds zitten moeder Monica en haar zoon Augustinus op de binnenplaats onder een citroenplant. 'Zou je morgen niet eens meegaan naar de kerk, August?' vraagt moeder aarzelend, 'onze bisschop kan toch zo mooi preken.' 'Geen tijd moeder ... enne nou ja geen zin ook !' 'Maar jongen, dat gaat zo toch niet. Jij bent toch oud genoeg, om te weten, dat een mens niet buiten God om leven mag. De Heiland heeft voor onze zonden geleden en dus is er nu een weg, om weer tot God te komen.' 'U kon zelf wel bisschop wezen, moeder!' lacht Augustinus. 'Hoor eens jongen, je moet er niet mee spotten. Je moeder meent het ernstig. Elke dag bid ik de Heere om je behoud.' 'Da's helemaal niet nodig moeder. Zal ik u eens wat vertellen? Ik ben in Carthago een Manicheër geworden.' 'Augustinus!' Monica geeft een schreeuw van schrik. 'Dat is toch niet waar?' vraagt ze. 'O, zeg dat het niet waar is, dat je van die gruwelijke godsdienst niets wilt weten.' 'Als ik dat zou zeggen, zou ik liegen moeder en dat mag immers niet !' Monica begrijpt, dat zij zó niet verder komt. Ze besluit er nu maar niet over te praten.

Iedere dag huilt de trouwe Monica om haar verloren zoon. Ze smeekt God hem toch van zijn dwalingen te willen losscheuren. Ten einde raad gaat zij naar de bisschop, een oude, wijze man, die goed thuis is in de Bijbel. Zij vraagt hem of hij niet eens een gesprek met haar zoon wil voeren, om hem de valsheid van zijn leer aan te tonen. Maar de oude man schudt het hoofd. 'Och, Monica,' zegt hij, 'dat zou heus niet helpen. Jouw zoon is zó knap en zó welsprekend, dat hij me beslist omver zou redeneren. Maar je mag de moed niet opgeven. Kijk eens naar mij, je weet, dat ik de Heere oprecht liefheb. Maar weet jij ook, dat ik vroeger een Manicheër ben geweest?' Nee, dat weet Monica niet en zij zette grote ogen op als ze dit hoort. 'Maar u zou het toch eens kunnen proberen!' dringt zij aan. 'Heus, het zou niet helpen!' verzekert hij haar nog eens. 'Kom ga maar heen, maar zo waar als gij leeft, ik verzeker je, dat het onmogelijk is, dat een zoon van zoveel gebeden verloren gaat !' Daarmee kan Monica weggaan.

Die woorden blijven in haar hoofd en haar hart bewaard en telkens weer herhaalt zij die. 'Onmogelijk, dat een zoon van zoveel gebeden verloren gaat !' 'O Heere, laat het waar worden, wat uw dienaar gezegd heeft !' bidt ze.

Augustinus bedriegt zijn moeder

Belijdenissen Boek 5,8

Waarom ik vanhier weg ging en daar heen ging, U weet het, O God...

Mijn moeder jammerde hevige over mijn vertrek en begeleidde mij tot aan zee. Zij wilde mij met geweld tegen houden om mij weer mee te nemen naar huis, of ze wilde met mij mee gaan. Ik loog haar voor door te zeggen dat ik een vriend niet alleen wilde laten gaan en dat de wind nog niet goed was om uit te zeilen. Ik beloog haar! En nog wel zo'n moeder! Ik ontsnapte. U hebt dat ook vergeven in Uw barmhartigheid.

Tegen de avond lopen zij samen naar de haven, Monica en Augustinus. Hij heeft zijn moeder wijs gemaakt, dat hij een vriend, die naar Rome zou vertrekken, vaarwel moet zeggen. Maar Monica vertrouwt het niet. Als bij ingeving begrijpt zij dat haar jongen er zelf van door wil. ' 't Is beter als je maar rond voor de waarheid uitkomt, August,' zegt ze, 'jij bent van plan zelf naar Rome te gaan.' 'En wat zou dat dan nog, moeder?' 'Wel jongen, in Rome zijn de gevaren nog veel groter dan in Carthago, begrijp je dat niet? Och toe Augustinus, blijf hier in Afrika. Hier is je vaderland en ... ik houd je zo graag dicht bij me,' komt er achteraan. 'Best mogelijk moeder, maar ik denk er niet over. Ik ga naar Rome. Alypius studeert daar op 't ogenblik rechten en hij

heeft al zo vaak geschreven, dat ik naar Rome moet komen. Ik zal daar heel goed mijn brood kunnen verdienen en de leerlingen zijn daar ook prettiger, niet zo ongezeglijk als hier!’ ‘Dus je besluit staat vast?’ vraagt Monica. ‘Ja zeker moeder. Honoratus en Marcianus hebben me er ook toe aangezet. Ze zeggen: je was wel dwaas als je het niet deed!’ ‘Dan ga ik met je mee, August!’ ‘Maar moeder, wat moet u nu toch in Rome doen?’ vraagt de jonge man verschrikt. Hij moet er niet aan denken daar ginds alle dagen zijn moeder om zich heen te hebben. Zij zou zich met alles bemoeien. Hij zou geen fuifjes meer kunnen vieren met zijn vrienden. Nee, moeder moest niet mee! ‘Wat ik in Rome moet doen? Vraag je dat nog? Voor jou zorgen natuurlijk, en voor je bidden!’ ‘Dat kunt u in Thagaste ook wel, ik bedoel bidden,’ zegt hij grof. ‘Dat weet ik wel, maar de Heere heeft jou aan mij gegeven. Ik moet voor jou zorgen. Niet alleen voor je lichaam, maar ook voor je ziel.’ ‘Nou vooruit dan maar!’ klinkt het onverschillig.

Ze komen bij de haven aan. Het schip ligt voor anker en Monica meent dat zij direct aan boord kan stappen. Maar Augustinus beduidt haar, dat het toch nog even zal duren vóór het schip afvaart. ‘Ik zal eens even gaan informeren,’ zegt hij en vlug loopt hij naar het schip. Er zijn al een paar vrienden aan boord, aan wie hij de strop vertelt. Maar zij weten raad en al gauw komt Augustinus terug met de mededeling, dat het nog wel een paar uur kan duren. Er moet gewacht worden op een gunstige wind. ‘Dan zullen we wachten,’ zegt Monica berustend. Ze lopen wat heen en weer in de vallende avond en gaan op een stenen bankje zitten. Maar het sein tot vertrek wordt nog steeds niet gegeven.

‘Ik zal nog eens vragen of we al haast gaan,’ zegt Augustinus. Hij gaat en komt terug met de tijding, dat het wel tot de volgende morgen kan duren, voor men zal afvaren. ‘Och, och,’ zucht Monica, ‘wat is dat jammer. Ik ben al zo moe en het is zulk warm weer. Geen zuchtje brengt enige verkoeling. Ik val bijna in onmacht.’ ‘’t Is ook veel te gek moeder, dat u hier de gehele nacht blijft zitten. Hier vlak bij is een kapel. Laten we daarheen gaan. U kunt daar gemakkelijk zitten en misschien ook een beetje slapen.’ Monica vindt dit een uitstekend idee. Ze is doodop en als het schip nu toch pas morgenochtend vertrekt, kan zij net zo goed in de voorhof van de kapel wat rust zoeken.

Samen gaan ze er heen en al gauw heeft Augustinus een uitstekend plaatsje gevonden. Er zijn daar nog meer mensen, meest armen en ook enkele reizigers, die er enige verkoeling zoeken. Zodoende kunnen ze weinig met elkaar spreken. Dat hoeft ook niet, want Monica heeft genoeg te doen. Voortdurend bidt zij tot God of Hij haar jongen toch wil bewaren, of Hij hem wil bekeren en tot zijn kind maken. Langzaam vallen haar ogen dicht. Ze dommelt in.

Dit is de kans van Augustinus. Hij sluipt op zijn tenen de voorhof uit en rent daarna naar het schip. Zodra hij aan boord klimt, wordt hij door zijn vrienden met gejuich begroet. „Dat heb je 'm mooi gelapt, August!“ roepen ze, „vooruit schipper, de wind steekt op, nu de zeilen hijsen en dan er vandoor!“

Inderdaad komt er juist wat wind. De zeilen worden gehesen en langzaam vaart het schip de haven uit, de baai van Carthago in. Augustinus leunt over de reling en doet niet mee met de luidruchtigheid van zijn kameraden. Foei, wat is het een benauwde nacht, zo broeierig warm. Af en toe klinkt er een roep van het scheepsvolk. Maar Augustinus hoort die niet. Hij staat daar te turen over de reling naar de langzaam verdwijnende kust van Noord-Afrika, zijn vaderland. En daar, daar ginds in die kleine kapel slaapt zijn moeder. Of zou ze al wakker zijn? Zou ze al ontdekt hebben, hoe gemeen haar zoon haar heeft bedrogen? Augustinus' hart bonst onrustig in zijn borst. Wat heeft zijn moeder hem toch gedaan, dat hij haar zo durft behandelen? Ze is toch immers altijd even goed en vriendelijk voor hem geweest? Het geweten van

3. Het Romeinse rijk

Augustinus begint nu toch te ontwaken. Hij begint zichzelf uit te maken voor een leugenaar, een huichelaar, een bedrieger. Maar lang duurt dit niet.

Moeder had zelf wijzer moeten zijn, zo stelt hij zich gerust. Ze had moeten begrijpen, dat zij in het verre Rome onmogelijk zou kunnen leven. Voor hem was dat iets anders; hij moet naar Rome, om er zijn brood te verdienen. Ja zeker, maar de reis naar Rome is tegelijk een vlucht. In Carthago staat hij bekend als een Manicheër en dat was hij ook, maar niet meer zo van harte als vroeger. Nee, deze leer is een bedrieglijk menselijk verzinsel.

Monica wordt wakker, ze is angstig. Ze mompelt: 'Augustinus!' Maar de jongen is er niet. De vriendelijke deurwachter van de kapel komt naar haar toe. 'Zoekt u iemand mevrouw?' vraagt hij, 'ik meende, dat ik u een naam hoorde noemen.' 'Ik zoek mijn zoon; hij was vannacht bij mij. Wij moeten samen met het schip naar Rome.' 'Bedoelt u de Aeolus, mevrouw?' 'Ja, ja zeker, zo heet het schip.'

'Maar dat ligt niet meer in de haven, mevrouw.' 'Wat zegt u daar?' 'Dat het schip vannacht reeds vertrokken is!' „En mijn zoon dan?" wil ze vragen, maar ze houdt de woorden nog juist binnen. Deze deurwachter heeft toch met haar ellende niets te maken.

Een paar dagen later was ze weer thuis in Thagaste, alleen met haar tranen en haar gedachten ...

Augustinus in Milaan

Belijdenissen Boek 6, 1

Ik wandelde in de duisternis en op gladde wegen. Ik vond de God mijns harten niet. Ik was gekomen in de diepten van de zee. Reeds was mijn moeder bij mij gekomen. Over zee en land in alle gevaren is zij mij gevolgd. Zij was zonder angst, vol vertrouwen op U.

Belijdenissen Boek 6, 3

En Ambrosius hield ik voor een gelukkig man.

Er vaart een schip op de Middellandse Zee. Het komt van Carthago en het koerst naar Ostia, de voorhaven van Rome. Aan boord bevindt zich een vrouw van vier en vijftig jaar. Het is Monica, de moeder van Augustinus. Haar zoon heeft haar uit Milaan een brief geschreven, waarin hij haar vertelde, dat hij nu professor is en een vast inkomen heeft. 'Als een vorst ben ik van Rome naar Milaan gereden,' schreef hij, 'met de koets van de keizerlijke dienst.'

Zodra Monica deze brief gelezen heeft, is haar besluit genomen. Zij zal Afrika verlaten en naar Milaan gaan. Ze moet weer bij haar jongen zijn. Wie weet of hij daar in Milaan niet tot bekering zal komen. De vrome Ambrosius is daar immers bisschop.

Het is een groot offer, dat Monica brengt. Ze moet haar geliefde Thagaste verlaten, waar ze nog wat eigendommen bezit en waar ze, al is het niet royaal, toch behoorlijk leven kan. En nu zal ze naar het verre vreemde Milaan trekken, waar ze niemand kent. Maar Augustinus is daar en dat is haar genoeg.

Zo is ze dan nu op reis. De zeereis valt haar niet mee. En het wordt nog erger, als er een zware storm losbreekt. Achter op het dek zit ze tussen de andere passagiers in, die allen half dood zijn van vermoeienis en schrik. Opeens werpt Monica haar weduwensluier naar achter, springt overeind, alsof ze wil gaan vechten tegen die razende hemelhoge golven en dan roept ze met een blos op haar bleke wangen tegen de matrozen: 'Wat vreest gij? Wij zullen behouden aankomen! Ik ben er zeker van!' En als de zeelui lachen om deze vrouw, die geen kruimeltje verstand heeft van de zeevaart, zegt ze ernstig: 'God heeft me daarvan de verzekering gegeven!' Nu zwijgen de matrozen en ze spannen zich nog meer in dan te voren.

Werkelijk krijgt Monica gelijk. Het schip komt behouden in de haven van Ostia aan. Nu volgt een niet minder zware reis over land van Rome naar Milaan in een ver van gemakkelijk voertuig. Voor haar staat natuurlijk geen keizerlijke koets gereed.

Uitgeput van vermoeienis bereikt ze Milaan, maar als ze haar lieve jongen om de hals valt, is alles wat ze doorgestaan heeft vergeten. Ze is weer bij Augustinus, nu zal alles wel goed komen. Al gauw krijgt Monica het heel druk. Augustinus heeft in Milaan een paar kamers gehuurd, maar omdat de eigenaar er zelf toch niet woont, mag hij het gehele huis gebruiken, met de grote tuin, die er achter ligt. Dat is voor Augustinus een feest.

Monica treft er het meisje uit Carthago met Adeodatus, de zoon van Augustinus. Verder is Navigius zijn broer er en ook zijn beide neven Rusticus en Lastidianus. Alypius heeft eveneens zijn intrek genomen in het grote huis van zijn vriend en Netridius, een kennis uit Carthago, is er ook.

Dat is een heel gezelschap en Monica heeft heel wat zorgen, om dat huishouden goed te laten lopen.

Natuurlijk gaat Monica van de eerste dag af naar de kerk, waar bisschop Ambrosius preekt. 'Hoe vindt u die Ambrosius, moeder?' vraagt Augustinus. 'O kind, wat kan die man mooi preken!' zegt Monica. 'Telkens onder de preek denk ik : ik wou, dat August dit nu ook eens hoorde. Misschien zal hij dan tot rust komen. Zou je niet eens een keer meegaan?' Augustinus begint te lachen. 'Wat moet ik daar doen, moeder? Ik geloof immers toch niets van alles wat die man zegt.' 'Maar jongen, het is Gods woord, dat hij ons brengt. Het Evangelie, de blijde boodschap, redding en verlossing voor verloren zondaars.' 'Ik ben blij, dat u er zo veel aan heeft, maar voor mij is dat niets. Toen ik pas in Milaan was, heb ik hem een bezoek gebracht uit beleefdheid, begrijpt u? Maar hij behandelde mij tamelijk uit de hoogte.' 'Begrijp je niet waarom hij dat deed?' 'Welnee moeder, hoe zou ik?' 'Jij bent hier immers benoemd door Symmoctus en dat is een Manicheër. Hij is de grootste tegenstander van Ambrosius. Als die man jou helpt, heeft de bisschop vanzelfsprekend niet veel vertrouwen in jou.'

'O, zou het dat zijn? Hij heeft nog gelijk ook, maar spreekt hij mooi, moeder?' 'Hij is een groot redenaar.' 'Mooi, dan ga ik toch eens een keer naar hem luisteren, alleen maar om te horen hóe hij het zegt. Wát hij zegt kan me niet schelen!' 'Jongen toch, hoe kun je zo spreken!' zegt Monica.

Maar werkelijk gaat Augustinus nu en dan met zijn moeder naar de kerk. Als zij dan 's avonds op bed ligt, bidt zij onophoudelijk tot de Heere of Hij, wat haar jongen in de kerk hoorde, wil zegenen, opdat hij toch eindelijk de Heere Jezus mag lief krijgen. O, die gebeden werden in lange tijd niet verhoord. En toch begint er iets in Augustinus te veranderen. Langzamerhand luistert hij ook naar wát Ambrosius zegt en hij is verbaasd over de wijsheid, die de bisschop put uit de Heilige Schrift.

Sommige uitdrukkingen haken zich vast in zijn ziel en in rustige ogenblikken denkt hij er over na. Dan vindt hij zichzelf toch maar een beklagenswaardig mens. Hij is nu professor, hij is heel geleerd, verdient goed geld, heeft een mooi huis en een grote tuin. Zijn moeder en zijn vrienden zijn elke dag om hem heen. Maar rust en vrede geeft hem dat alles niet. Hij blijft onrustig, onzeker en als hij aan de dood denkt, dan huivert hij.

Als Ambrosius met Kerst preekt over : 'In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God,' is Augustinus over die preek heel verrukt. Nog dagenlang spreekt hij er over, ook met zijn moeder en de goede vrouw begint nu werkelijk hoop te krijgen.

3. Het Romeinse rijk

Onder de vijgenboom

Belijdenissen Boek 8, 12

Ik wierp mij onder een vijgenboom neer, hoe weet ik niet. Ik liet mijn tranen de vrije loop. Ik zei: En U, hoe lang Heere? Zult U eeuwig toornen? Gedenk ons de vorige misdaden niet. Want ik voelde dat zij mij vasthielden. Ik riep de klagelijke woorden uit: Hoe lang? Hoe lang zal het nog zijn? Morgen?, altijd morgen? Waarom niet nu? Zo sprak ik. En ineens hoor ik een stem uit de naburige woning. Of het een jongen of meisje was weet ik niet. Zingend zei het, telkens herhalend: Neem en lees, neem en lees.

Ik opende het boek van apostel en las: Niet in brasserijen en dronkenschappen, niet in slaapkamers en ontuchtigheden, niet in twist en nijdigheid; maar doet aan de Heere Jezus Christus en verzorgt het vlees niet tot begeerlijkheid.

Daarna gingen we naar moeder. Zij springt op van vreugde, zij prees: U die machtig bent te doen boven al wast wij bidden of denken.

Augustinus en zijn vriend Alypius zijn op zekere middag samen thuis, als er bezoek komt. Het is meneer Pontitianus, die een hoge betrekking bekleedt aan het hof van de keizer. Hij is uit Noord-Afrika afkomstig, en komt nu eens kennis maken met zijn geleerde landgenoot. Ze gaan er gemakkelijk bij zitten en onder het praten valt het oog van de voorname bezoeker op een paar brieven van Paulus, die daar op een tafeltje lagen. Pontitianus, die een christen is, begint daar dadelijk een gesprek over. Als Pontitianus vertrokken is, grijpt een grote onrust Augustinus aan.

Eensklaps grijpt hij Alypius bij de arm en schudt hem heen en weer. 'Zeg!' roept hij, heb je dat verhaal ook gehoord? Wat zeg je er van? Vind je het niet verschrikkelijk? Ongeleerden hebben de hemel zo maar voor het grijpen en wij met al onze geleerdheid, wij blijven er buiten! Zijn stem klinkt vreemd hees en Alypius kijkt zijn vriend verwonderd aan. Wat heeft dit te betekenen? Wat gebeurt er met Augustinus? Hij ziet, dat zijn gezicht helemaal veranderd is. Opeens staat Augustinus op en rent de tuin in. Hij valt neer op een bank en Alypius, die ongerust begint te worden, vindt hem daar.

Augustinus merkt het niet eens, dat zijn vriend naast hem komt zitten. Hij voert een inwendige strijd. Heel zijn goddeloos leven trekt aan zijn geest voorbij. Hij wil van die zonden los komen en hij kan niet.

Plotseling staat hij van de bank op en stormt verder de tuin in. Achter in de hof valt hij neer onder een vijgenboom. En daar komt hijgend en haperend Augustinus' eerste gebed over de lippen: 'Hoe lang nog? ... Hoe lang nog? ... Morgen? .. . Altijd morgen? . . . Waarom niet nu onmiddellijk? Waarom kan ik niet op dit ogenblik een eind maken aan mijn schandelijk leven?'

Op eens ... wat is dat? In de tuin naast de zijne, maar door een lage muur daarvan gescheiden, hoort hij een meisje zingen. Ze zingt een kinderliedje, dat telkens eindigt met het refrein: Tolie, lege, d. i. neem, lees! Augustinus kent dat versje niet, hij heeft het nooit gehoord. De woorden zijn voor hem geheel nieuw, daarom beschouwt hij die woorden als door God zelf rechtstreeks tot hem gesproken. 'Neem — lees! dat is een bevel, dat God mij geeft,' denkt Augustinus. Onmiddellijk springt hij op en loopt naar de bank, waar Alypius nog altijd op hem zit te wachten. Daar liggen de brieven van Paulus, die Alypius had meegenomen naar de tuin. Augustinus grijpt er naar en het eerste woord, dat hij leest treft hem als een bliksemstraal. Wat staat daar: 'Maar doet aan den Heere Jezus Christus aan en verzorgt het vlees niet tot begeerlijkheden.' 'Alypius,' zegt hij dan, 'luister eens, dat is een woord voor mij. Dat zendt God mij rechtstreeks uit de hemel!' Zijn gezicht straalt van geluk, terwijl hij dit zegt. De onrust is weg uit zijn ogen en een grote vrede daalt neer in zijn hart. Hij doet het boek dicht. Maar de kalme Alypius zegt rustig: 'Daar ben ik heel blij om, August en je

moeder zal daar zeker nog veel meer om verheugd zijn. Maar nu moet je ook het vervolg eens lezen.' Augustinus doet het boek weer open en leest: 'Aanvaardt de zwakke in het geloof, maar niet om overwegingen te beoordelen.' 'Wat denk je August, zou dat woord er ook niet voor jou staan?' 'Ja zeker, dat woord is beslist ook voor mij!' antwoordt Augustinus. 'O Alypius, ik voel het. Het nieuwe geloof, dat ik nu bezit is nog heel wankel. De hoogmoed mag mij nu niet verblinden. Ik wil met heel mijn hart een christen zijn ... Alypius knikt maar eens. Het is precies zoals Augustinus het zegt. 'Maar nu moet ik naar moeder!'

Weg stormt de professor en zijn vriend laat hem alleen gaan. Hij begrijpt best, dat bij de ontmoeting tussen moeder en zoon nu geen derde aanwezig mag zijn. In het huis gekomen, loopt hij regelrecht naar de kamer van Monica. Gelukkig, zij is thuis. Augustinus stormt op haar af en roept: 'O moeder, de Heere heeft mij vrij gemaakt!' Hij valt de goede vrouw om de hals. 'Mijn jongen, mijn jongen!' snikte ze, 'dan zijn we nu op dezelfde weg! O Heere ik dank U, dat ik dit heb mogen beleven!' Daarop barst zij in tranen uit.

In die nacht doet Monica geen oog dicht. Ze kan niet slapen. Nu echter niet, zoals vroeger heel vaak, van verdriet, maar van grote blijdschap. Eindelijk heeft de Heere haar gebeden verhoord. Ze heeft nu haar taak vervuld. Ze wil een danklied uitjubelen en dan heengaan in vrede.

De christenen van Milaan zijn samengekomen. Als de zon opgaat zal het paasfeest pas beginnen. In deze paasnacht worden naar oud gebruik de catechumenen, die er zich op hebben voorbereid, gedoopt. Er heerst een plechtige stilte. Monica is ook in de kerk. Deze nacht beleeft ze het schoonste uur van haar leven. Ze is oud geworden. Maar haar ogen stralen van dankbare vreugde. Er worden psalmen gezongen. Ze klinken mooi onder de hoge gewelven. Er is altijd veel belangstelling voor de doopplechtigheid in de paasnacht. Maar nu is zij bijzonder groot, omdat de bekende professor in de welsprekendheid wordt gedoopt. Daar klinkt de stem van Ambrosius: 'Aurelius Augustinus, ik doop u in de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.' Nu daalt Augustinus neer in het water van het doopvont. Dan ineens begint de gemeente het Te Deum te zingen:

Wij loven U, o God, wij prijzen uwen naam!
U eeuw'ge Vader! U verheft al 't schepsel saam.
Zingt serafs, eng'len zingt! heft machten aan en tronen!
Onafgebroken rijst uw lied op hoge tonen!
Gij! drie maal heilig zijt G'o God der legerscharen!
Dat aard en hemel steeds uw grootheid openbaren.

Monica zingt zachtjes mee en als het lied uit is prevelt ze: 'Deze mijn zoon was dood en is weder levend geworden! God zij geloofd en gedankt!'

Bron

P. de Zeeuw JGzn., *Augustinus. De boerenjongen van Thagaste*. z.j., p. 7-74

Gespreksvragen

1. Kun je de laatste zin 'Deze mijn zoon was dood en is weer levend geworden' uitleggen?

Leestekst

DE VERWOESTING VAN JERUZALEM

In de straten van Jeruzalem drommen de mensen bijeen. Gebalde vuisten gaan omhoog, geschreeuw klinkt op: 'Dood aan Gessius Florus! Weg met de Romeinen!' Ja, nu is Gessius Florus, de Romeinse stadhouder, te ver gegaan! Wreed en onbetrouwbaar is hij altijd geweest, maar nu heeft hij zelfs de schatkist van de tempel ge-

3. Het Romeinse rijk

plunderd! Deze heiligschennis nemen de joden niet. Ze grijpen naar de wapens. Ze zullen afrekenen met hun onderdrukkers. En velen denken: 'Zal dan nu de Messias verschijnen?' Zal Hij hen aanvoeren tegen de Romeinen en daarna een vreedelijk stichten?

Nee, dat de Messias al gekomen is, geloven de joden niet. Ze hebben de Heere Jezus overgeleverd aan hun vijanden, de Romeinen. 'Kruis Hem, kruis Hem, hebben ze geroepen. Nu wachten ze tevergeefs op hun Verlosser.

In het begin gaat het goed met de opstand. De Romeinen trekken zich overal terug. Ze worden zelfs uit het land verdreven. Zie je wel, denken de joden, de Romeinen zijn niet onoverwinnelijk! Eindelijk zijn we vrij!

Maar dan stuurt keizer Nero één van zijn beste generaals. Vespasianus heet hij. Met een groot leger trekt hij Galilea binnen. Een felle strijd ontbrandt. De joden worden teruggedreven. De ene vesting na de andere wordt door de Romeinen veroverd. Plotseling komt er bericht dat de keizer gestorven is. Vespasianus reist terug naar Rome. Daar laat hij zich tot keizer uitroepen. Zijn zoon Titus moet nu de opstandige joden onderwerpen.

Ja, maar dan moet eerst Jeruzalem veroverd worden! Jeruzalem is een sterke stad. Maar wel een stad waar een burgeroorlog woedt! Twee partijen bestrijden elkaar. De ene partij wil vrede sluiten met de Romeinen. De andere wil doorvechten tot het bittere einde.

Terwijl de vijand voor de muren staat, sterven er in Jeruzalem duizenden mensen en gaan pakhuizen vol kostbaar koren in vlammen op! Titus laat de stad helemaal insluiten. Niemand kan er meer in of uit. Dan begint het oordeel, dat de Heere Jezus voorzeggd had. De toestand wordt onhoudbaar in de overvolle stad. Honderdduizenden mensen zijn in de stad om het Pascha te vieren. Ze maken het laatste grote gevecht mee. De straten liggen vol dode lichamen, die over de muren gegooid worden. Velen proberen te ontvluchten, maar ze worden door de Romeinen gegrepen en gekruisigd.

Nog houden de joden de strijd vol, ook als de Romeinen de stad binnendringen. Straat voor straat, huis voor huis wordt verdedigd. Langzaam trekken de joden terug naar de tempel, die als een vesting in de stad staat. 'Laten we de tempel verdedigen tot het uiterste! Zal de Messias n( ) niet verschijnen, nu de nood op het hoogst is?', roepen de joden elkaar toe. Verbeten vechten ze door.

Titus wil de tempel graag sparen. Toch geeft hij op 10 augustus bevel tot bestorming. Voor de poort en op de muren woedt een vreselijk gevecht. Vanuit het strijdgewoel gooit een Romeinse soldaat een brandende fakkel door een tempelvenster naar binnen. Even later slaan de vlammen uit het dak. De tempel verandert in een vuurzee.

Duizenden joden komen om in de vlammen en de rook. Vreselijk is ook het lot van hen, die in handen van de Romeinen vallen. Ze worden gekruisigd, voor de wilde dieren geworpen of als slaaf verkocht. Stad en tempel worden verwoest.

Het joodse volk wordt verstrooid over het hele Romeinse rijk. De Heere Jezus had het voorzeggd: 'Voorwaar zeg Ik u: Hier zal niet één steen op den anderen steen gelaten worden, die niet afgebroken zal worden'.

De jonge christengemeente van Jeruzalem was voor het begin van de strijd naar het overjordaanse stadje Pella gegaan. Ze leefde daar in vrede. De Heere zorgt voor Zijn Kerk!

Bron

Leerlingenboek *Er is Geschied*, deel 1.

Achtergrond- Informatie *ROMEINEN EN JODEN*

Veel achtergrondinformatie met betrekking tot de stof van dit hoofdstuk is te vinden in de bekende bronnen, met name in *De Kerkgeschiedenis* van J. Vreugdenhil. De nu volgende informatie vormt, waar nodig, een aanvulling daarop.

1. Van Babylonische ballingschap tot de Romeinse overheersing

Nadat de Joden onder Zerubbabel en Jozua teruggekeerd waren uit de Babylonische ballingschap, wendden ze zich na de hervorming van Ezra voorgoed af van de afgodendienst.

Toen het Perzische rijk het onderspit moest delven tegenover Alexander de Grote (336 - 323 v. Chr.), begon de Griekse cultuur zich overal te verspreiden. Na Alexanders vroegtijdige dood werd zijn enorme rijk verdeeld. Ptolemaeus kreeg het bewind over Egypte, maar vestigde ook zijn heerschappij in Palestina. Dit gebied was van grootstrategisch belang voor Ptolemaeus. Hij liet de bevolking echter zoveel mogelijk vrij in hun religieuze opvattingen.

Toen de macht van de Ptolemaeërs afnam, viel Palestina in 200 v. Chr. in handen van Antiochus III (de Grote), één van de Seleuciden, de heersers over Seleucië (Syrië). Ook hij respecteerde aanvankelijk de joodse gebruiken.

Toen Antiochus zijn macht wilde uitbreiden naar Klein-Azië en Griekenland, kwam hij in conflict met de oprukkende macht van Rome. In 190 v. Chr. werd hij beslissend verslagen. Hij moest grote gebieden opgeven en Rome begon de leidende macht te worden in het Nabije Oosten.

De Seleucid Antiochus IV Epiphanes (175-164 v. Chr.) probeerde de Joden de Griekse cultuur op te dringen. Het eindigde er mee dat er een heidens altaar verscheen in de tempel te Jeruzalem. De weerstand hiertegen concentreerde zich rond de priester Mattathias. Zijn familie is bekend geworden onder de naam van Makkabeeërs. Na een langdurige strijd wisten ze een onafhankelijke joodse staat te stichten, die geregeerd werd door hogepriesters uit het geslacht van de Makkabeeërs (de dynastie der Hasmoneeërs). Ze onderhielden goede betrekkingen met Rome. Tot 63 v. Chr. bleven ze aan de macht. Onderlinge twist bracht de Romein Pompejus met een leger naar Jeruzalem. Hij nam de stad in en voegde Palestina toe aan de Romeinse provincie Syrië.

Tijdens het bewind dat nu volgde, koesterden de halfjood Antipater en zijn zoon Herodes zich in de gunst van de Romeinen. De laatste werd, nadat hij heel Palestina had veroverd voor de Romeinen, benoemd tot 'koning der Joden' (37 - 4 v. Chr.). Tijdens zijn bewind werd de Messias geboren.

Na zijn dood werd zijn rijk verdeeld onder zijn zoons. De oudste, Herodes Archelaüs, werd in 6 n. Chr. afgezet en vervangen door een Romeinse procurator, die onder bevel van de stadhouder van Syrië stond. De bekendste procurator was natuurlijk Pontius Pilatus (26 - 36 n. Chr.), van wie bekend is dat hij vaak dwars tegen de joodse gevoelens inging.

Paulus moest later voor de procuratoren Felix en Festus verschijnen.

2. Joods verzet

Palestina was bezet gebied, wat tot gevolg had dat er een verzetsbeweging ontstond. Nationalisten zagen uit naar een messias, die zijn volk van het Romeinse juk zou bevrijden.

Een extreme groep, de Zeloten, weigerde belasting te betalen aan de bezetter. Eén van de discipelen, Simon Zelotes, had tot deze 'ijveraars' behoord. Wellicht heeft hij

3. Het Romeinse rijk

deelgenomen aan de opstand in het jaar 6 n. Chr., onder leiding van Judas de Galileeër (zie Handelingen 6 : 37).

3. De tollenaars

De Romeinen vorderden als directe belastingen hoofd- en grondbelastingen, die werden geïnd door staatsambtenaren. De indirecte belastingen bestonden uit in- en uitvoerrechten op allerlei waren en slaven. Deze belastingen werden geheven aan de grenzen van landen, provincies en stadsgebieden. Dit was de taak van de tollenaars. De tollenaars pachtten de inkomsten van de grenskantoren tegen een vast jaarlijks bedrag. Wat ze meer binnenhaalden was hun winst. Wel waren er toltarieven vastgesteld, maar deze waren zo vaag, dat ze in de praktijk ruimte lieten voor willekeur en afpersing. Dat maakte de tollenaars zo gehaat bij de bevolking. Ze werden door de Joden op één lijn gesteld met rovers en woekeraars en zoveel mogelijk gemeden. Daarnaast werd hun de samenwerking met de Romeinen zeer kwalijk genomen. Een grenskantoor werd verpacht aan een oppertollenaar, die natuurlijk weer zijn ondergeschikte medewerkers had.

ROMEINEN EN CHRISTENEN

1. Het Romeinse rijk

Het Romeinse rijk omvatte het gebied rondom de Middellandse Zee, met Rome als machtig middelpunt. Spanje, Gallië en Brittannië behoorden ertoe. De noordgrens werd gevormd door Rijn en Donau, zodat ook een deel van onze lage landen en van Germanië, de Balkan en Griekenland er binnen vielen. In het oosten strekte het rijk zich uit over Klein-Azië en Syrië tot de streken van de Eufraat en de Tigris. Egypte en de noordkust van Afrika vormden het zuidelijk gedeelte van het rijk.

Wat daarbuiten lag, werd niet meer gerekend tot de oikoumenè, de bewoonde wereld. Over dit Imperium Romanum regeerde de keizer als alleenheerser. Sedert Octavianus in 27 v. Chr. de titel Augustus (de verhevene, de zegenrijke) was verleend, droegen al zijn opvolgers deze gewijde titel. Men ervoer de keizerlijke macht, waardoor de Pax Romana (de Romeinse vrede) werd gegarandeerd, als een goddelijk geschenk en aan de keizer werd daarom diepe, zelfs religieuze verering toegebracht. Het Romeinse rijk kende een kosmopolitische gesteldheid, die er toe heeft bijgedragen dat de christelijke kerk zich vanuit Palestina gemakkelijk kon verbreiden. De Romeinen wensten wel staatkundige eenheid, maar tegenover allerlei geestelijke stromingen stonden ze heel verdraagzaam. Wie de verordeningen van de staat in acht nam, werd in de uitoefening van zijn godsdienst met rust gelaten en had de vrijheid deze te verbreiden. Paulus werd erdoor in staat gesteld zijn zendingsreizen te ondernemen. Alle christelijke schrijvers sinds de apostelen schreven in het Grieks (de handelstaal) en konden overal gelezen worden.

2. Godsdiensten in het Romeinse rijk

In de traditionele Romeinse godsdienst, die sterk beïnvloed werd door die van de Etrusken en de Grieken, kan onderscheid worden gemaakt tussen goden en geesten. De benaming 'geesten' staat voor een oneindige verzameling wonderlijke krachten, werkzaam in de natuur en in het menselijk leven. Zo hadden voor het boerengezin de Lares grote betekenis, omdat ze de akker en zijn grenzen beschermden. De Penates zorgden dat de voorraadschuur in goede staat bleef. Bijzonder dierbaar was Vesta, de

geest van de huiselijke haard. Een haardvuur was de bron van warmte, maar tegelijk ook het symbool van het gezinsleven, waaraan de Romeinen grote waarde hechtten. Het was de kern van hun bestaan, al stond het dan in dienst van de staat. Zo werd Vesta ook de beschermgeest van de staat. Op het Forum Romanum lag haar tempel, waarin een 'eeuwig vuur' brandend werd gehouden. Ongehuwde priesteressen, de Vestaalse maagden, droegen zorg daarvoor. Er zweefde nog meer rond in een Romeins huis: iedere man had zijn eigen persoonlijke beschermgeest, zijn Genius, zoals een vrouw haar Juno had. De Genius van de huisvader was voor het hele gezin belangrijk. Zo'n Genius kreeg een kapelletje aan de muur en bij de maaltijden werd er altijd iets voor hem opzij gelegd en verbrand als offer. In ons taalgebruik is nog sprake van een goede en kwade genius!

Een andere geest die een belangrijke godheid werd, was Janus, de god van de overgang, van ieder nieuw begin: het eerste uur van de dag, de eerste dag van de maand behoorde hem toe. Bij de Romeinen was maart de eerste maand van het jaar. Toch komen we de naam van Janus tegen in onze eerste maand: januari. Voor de Romeinen was dit het moment van de zonnewende, na de kortste dag van het jaar. Toen de Romeinen Janus gingen afbeelden in menselijke gedaante, was hij tweehoofdig: met het ene gezicht keek hij in het 'nieuwe', met het andere in het 'oude'.

Van geesten naar goden

Toen de Romeinen in aanraking kwamen met de Etrusken en de Grieken, veranderde hun geestengeloof. Genoemde volken vereerden goden in mensengedaante. Ze maakten beelden en bouwden tempels. De Romeinen gingen dit imiteren en voortaan huisden hun geesten in beelden. Daarbij hadden ze er niet het minste bezwaar tegen om goden van andere volken over te nemen. Ze herkenden er vaak hun eigen oude geesten in. Zo werd hun hemelgeest Jupiter gelijkgesteld aan de Griekse Zeus, de heerser over goden en mensen. Jupiters echtgenote werd Juno, de moeder van alle vrouwen en van het huwelijk. Deze rol vervulde Hera, Zeus echtgenote, ook. De Griekse god Hermes, de boodschapper van de goden, kreeg de naam Mercurius (zie Hand. 14 : 11 - 13). Overigens hadden de Romeinen er ook niets op tegen de hulp van vreemde, lokale goden in te roepen. Te denken valt bijvoorbeeld aan de gedenksteden met opschrift, die

Romeinse handelaars aan de walcherse godin Nehalennia offerden.

Wegen tot verlossing

Het Romeinse rijk had de hellenistische erfenis aanvaard. Een veelheid van godsdiensten en wijsgerige stromingen werd met de Griekse geest doordrenkt, maar ook oosterse invloeden deden zich gelden. Daarbij valt het op, dat er onder de mensen veelal een verlangen bestond naar verlossing van de dood en het bereiken van onsterfelijkheid. De menselijke geest moest zich zoveel mogelijk bevrijden van de ketenen van het lichaam en het aardse bestaan en één worden met de onsterfelijke godheid, om zo de ware gelukzaligheid en de verlossing van de dood te verkrijgen.

Dit was langs verschillende wegen te bereiken.

a. Door inzicht

De mens vindt het ongestoorde geluk door zich innerlijk aan te passen aan de omstandigheden. Zo wordt hij vrij van onlustgevoelens en kan zelfs de dood geen schrik meer aanjagen; de dood is integendeel de verlossing van aardse belemmeringen en de ingang tot het ware leven. Dit leerde de Stoïcijn Seneca, de leermeester van Nero. De tegenstelling tussen geest en stof en het door beschouwelijke, intuïtieve kennis opstijgen tot eenheid met de godheid treffen we later aan bij het neo-platonisme en de gnostiek. Beide stromingen vormden een grote bedreiging voor het christendom.

3. Het Romeinse rijk

b. Door mysteriën

Deze weg was voor niet wijsgerig geschoolde mensen beter begaanbaar. Tijdens geheimzinnige plechtigheden werd een mens gereinigd van stoffelijkheid en zinnelijkheid en ontving hij onsterfelijkheid. Zo werden in de Perzische Mithrasdienst en de Egyptische Isisdienst de wijdelingen gedoopt.

Bij sommige ceremoniën liet men zich overgieten met het bloed van een geslachte stier en gevoelde men zich daardoor als wedergeboren tot een nieuw leven. Veelal kwamen offermaaltijden voor om door het nuttigen van heilige spijzen deel te krijgen aan de godheid.

c. Door ascese

Onthouding van aardse genietingen en tuchtiging van het lichaam waren een middel tot verlossing en onsterfelijkheid.

Syncretisme

Binnen het Romeinse rijk kwamen dus allerlei godsdiensten en levensbeschouwingen voor. Door het intensieve onderlinge verkeer gingen zij zich langzamerhand vermengen. Men noemt dit verschijnsel syncretisme (vermenging). Sommige goden kregen de titel sootër (redder, heiland). Deze religieuze titel werd ook aan de keizer verleend. Meer en meer werden de goden beschouwd als vele verschijningsvormen van de ene godheid. Daardoor werd een zeker monotheïsme in de hand gewerkt.

3. Het christendom te midden van andere godsdiensten

Natuurlijk had de christelijke kerk onder deze omstandigheden grote kansen, want zij had een antwoord op de vraag naar verlossing, die overal leefde. Toch waren er ook gevaren. Gemakkelijk kon haar leer worden opgevat als een filosofie om verlossing te bereiken. Haar sacramenten konden een soortgelijke betekenis krijgen als de mysteriën van de heidense religies. Ook kon de ascese, met als achtergrond de onchristelijke tegenstelling tussen geest en lichaam, de kerk binnendringen. Maar het allervoornaamste was: het antwoord, dat de kerk gaf, paste feitelijk niet op de vraag van de Grieks--Romeinse wereld. Deze vroeg naar verlossing van de lichamelijke en van de dood, maar de kerk predikte allereerst verlossing van de zónde en daardoor ook van de dood.

4. Het begin van de vervolgingen

Te midden van de bevolking leidden de christenen een afgezonderd bestaan en zij moesten daardoor wel opvallen. Bij heidense offerfeesten zag men hen niet. Zij kwamen niet in theater of circus. In hun besloten bijeenkomsten op zondag werd gepreekt en daarna werd het Heilig Avondmaal gevierd en een liefdemaaltijd gehouden. Door de doop trad men tot de gemeente toe. Dit gebeurde op bepaalde tijden van het jaar, bij voorkeur in de paasnacht. Pasen en Pinksteren waren de hoge feestdagen, het kerstfeest werd nog niet gevierd. Iedere woensdag en vrijdag vastte men. Naar buiten toe muntten de christenen uit door een ingetogen zedelijk leven en vielen ze op door hun gastvrijheid en barmhartigheid aan zieken, armen en gevangenen. Sommige heidenen werden hierdoor aangetrokken, maar anderen spotten ermee of koesterden achterdocht. Er ontstond dan ook een algemene lastercampagne en haat tegen de christenen, waarbij juist hun onderlinge bijeenkomsten het mikpunt waren. Er kwam nog iets bij, waardoor ook de Romeinse staat zich met de zaak ging bemoeien. Men beschuldigde de christenen, dat zij geen goede staatsburgers waren. Dit zou vooral blijken uit hun weigering om aan de godsdienstige keizerverering mee te doen. Ieder staatsburger had de plicht om door zijn deelname aan de voorgeschre-

ven offers zijn hulde en trouw aan de keizer te bewijzen. Met eigenlijke godsdienstige zaken liet de Romeinse overheid zich niet in, maar hier gold het een 'misdad van majesteitsschennis'.

Voor de christenen lag dat anders: zij wilden goede onderdanen van de keizer zijn, maar zij wilden niemand godsdienstige eer bewijzen dan God alleen en niemand 'Heer' of 'Heiland' noemen dan Christus alleen. Desondanks werden zij beschuldigd staatsgevaarlijke haters van het mensdom te zijn.

5. De catacomben

Over het ontstaan van de catacomben bezitten we geen geschreven mededelingen. Zeker is, dat de christenen niet de eersten waren, die catacomben groeven. Er zijn ook heidense en joodse catacomben gevonden. Op de grafschriften van de laatste vindt men afbeeldingen van de zevenarmige kandelaar of van palmtakken. In de heidense catacomben zijn veel urnen gevonden. Voordat in later eeuwen gebrek aan grondstoffen (dus ook van hout) ontstond in het Romeinse rijk, was lijkverbranding namelijk gebruikelijk.

De bodem van de Romeinse Campagna (de vlakte van Rome) bestaat uit tufsteen. De bovenlaag is zacht, de middenlaag is harder, maar gemakkelijk te bewerken met houweel en zaag; daaronder ligt zwaarder gesteente. De middenlaag was dus heel geschikt voor de aanleg van de catacomben.

De catacomben zijn niet aangelegd door de christenen uit angst voor hun vervolgers. Alle begraafplaatsen werden door de wet beschermd. Aan vele ondergrondse graven zijn ook bij de oudste christenen bovengrondse voorafgegaan. De oudste catacomben-aanleg is van ongeveer 100 n. Chr. Toen waren er al een halve eeuw christenen in Rome en waren de vervolgingen onder Nero al lang voorbij. De ingang van de catacomben is ook allesbehalve onzichtbaar gemaakt.

De gemeente was over het algemeen arm. Men kocht gezamenlijk een stuk grond om er de doden in te begraven. Toen de gemeente sterk uitbreidde moest gewoekerd worden met de ruimte. Daardoor zocht men het in de diepte. De oude christenen voelden ook niets voor ruiming van de graven, zoals dat heden gebeurt.

De tijd van de grootste uitbreiding van de catacomben viel van ± 200 tot de tijd van Constantijn de Grote (± 310). Daarna nam de uitbreiding sterk af. Na het edict van Constantijn breidde het grondbezit van de kerk snel uit. Men ging bovengronds begraven in kerken, kapellen en kloosters (die al in de 5e eeuw ontstonden). Wel werden de catacomben tot in de 9e eeuw bezocht, vooral op zondag. Daarna zijn ze lange tijd vergeten, om in de 15e eeuw herontdekt te worden.

Rondom Rome liggen meer dan 70 catacomben (het woord betekent zoiets als 'terreinplooi'). Op verschillende plaatsen is een diepte van 25 meter bereikt. Daar liggen 20 graven boven elkaar.

In de meestal hoge wanden aan weerszijden van de smalle gangen (vaak smaller dan een meter) zijn aan beide kanten groepen langwerpige, rechthoekige openingen te zien, veelal drie of vier boven elkaar. Deze openingen zijn ongeveer een halve meter diep en 1.60 meter lang. Ter afwisseling zijn er kamertjes van ongeveer 2 meter in het vierkant te zien, met achterin een kistvormige verhoging: de begraafplaats voor een heel gezin.

Uiteraard zijn de graven niet ongeschonden. Goten, Longobarden en reliekenjagers hebben hun werk grondig gedaan.

De fresco's, die naast de opschriften te zien zijn op de muren, zijn geschilderd in de verse kalk, waarmee men de gewelven bedekte. Men gebruikte minerale verven, omdat de vochtige kilte in de catacomben de afbeeldingen anders snel zou vernietigen.

3. Het Romeinse rijk

Veel fresco's hebben een bijbelse inhoud. De Goede Herder, de ark van Noach, het offer van Abraham, de geschiedenis van Jona waren geliefde onderwerpen. De fresco's met een niet-bijbelse inhoud bevatten symbolen, vaak in vorm van afbeeldingen van dieren (vis, duif en pauw bijvoorbeeld). Ook de maaltijdfresco's horen hierbij (herinneringen aan gedachtenismaaltijden voor de doden). Tenslotte treffen we nog een derde groep fresco's aan: de oranten, figuren met opgeheven armen. In deze houding roepen zij tot God om uitredding of danken Hem voor hun behoud. Vaak zijn boven de ingangen van de catacomben in later tijd kerken gebouwd.

CONSTANTIJN DE GROTE

1. Vrijheid van godsdienst

In het jaar 313 nam keizer Constantijn de Grote een beslissing van wereldhistorische betekenis. Hij vaardigde een edict uit, waarbij de christenen volledige vrijheid van godsdienst kregen. Dit deed hij zeker uit persoonlijke overtuiging. Hij was in een christelijk gezin grootgebracht. Een jaar tevoren had hij zijn mededinger Maxentius verslagen bij de Milvische brug, even ten noorden van Rome. Bekend is de geschiedenis, die verhaalt dat hij daarbij een lichtend kruis aan de hemel had gezien, met de woorden: In dit teken zult gij overwinnen. Hij had de eerste twee letters van de naam Christus (XP) op de vaandels en de schilden van zijn soldaten laten aanbrengen en zijn overwinning toegeschreven aan de God van de christenen. Bij zijn persoonlijke overtuiging voegde zich echter ook een politieke overweging. Toen hij na jarenlange strijd in 324 alleenheerser was geworden, liet hij merken dat hij de kerk niet alleen wilde beschermen, maar haar ook wilde gebruiken om de eenheid van zijn rijk te grondvesten.

Hij steunde de kerk financieel en oefende ook invloed uit op de leer. Het eerste grote concilie, dat van Nicea, riep hij op rijkskosten bijeen en was zelf ook nadrukkelijk aanwezig. Hij oefende aandrang uit om tot de kerk toe te treden, hoewel hij zichzelf pas kort voor zijn dood liet dopen, wat trouwens in die tijd niet ongebruikelijk was.

2. De christelijke kerk als staatskerk

Vervolgingen hadden dus plaatsgemaakt voor officiële erkenning en eer. Wel probeerde keizer Julianus (de Afvallige) van 361 tot 363 nog korte tijd het christendom terug te dringen, maar hij kon de gang van zaken niet meer tegenhouden.

De keizers Gratianus (in het westen) en Theodosius (in het oosten) gingen in 380 nog een stap verder dan Constantijn: zij verordenden dat ieder staatsburger christen moest zijn en vaardigden maatregelen uit tegen ketterijen en heidendom.

Toch hielden vooral veel aanzienlijken in het geheim nog vast aan hun heidense goden-verering. Zij schreven de rampen, die over Rome gekomen waren, toe aan het verlaten van de oude goden.

Na de val van het West-Romeinse rijk in 476, werd in het Oost-Romeinse rijk de ontwikkeling tot staatskerk voltooid door keizer Justinianus (527 - 565). Hij maakte de kerkelijke priesters tot staatsambtenaren, dwong de heidenen onder allerlei bedreigingen om christen te worden en liet de joden vervolgen. Kortom, hij was zowel het hoofd van de kerk als van de staat. Dit noemen we het caesaro-papisme, dat ook in later tijden en in andere streken zich telkens zou doen gelden.

ATHANASIUS

1. De strijd over de Drie-eenheid

Van het begin af aan hebben de christenen beleeden, dat Jezus Christus mens én God was. Maar toen men erover ging nadenken, hoe dan de verhouding tussen de Vader en de Zoon was, kwam men voor allerlei moeilijkheden te staan.

De Apologeten, zoals Justinus de Martelaar, Tertullianus en Origenes, maakten gebruik van het begrip logos. De logos was, volgens de Griekse filosofie, de algemeen-menselijke rede en het redelijk beginsel van alles wat er bestaat. Bij de Apologeten betekende logos nu Woord én wereldrede: van God uitgegaan en in het bijzonder in Jezus vlees geworden. Origenes leerde dat de Zoon in rangorde onder de Vader komt, maar als logos, als Zoon, tevens aan God gelijk is. In een eeuwig proces, zonder begin en zonder einde, gaat Hij van de Vader uit. In het verlengde hiervan waren er zelfs theologen, die de eenheid van de Vader en de Zoon zo sterk wilden vasthouden, dat zij alleen maar van een verschillende openbaringswijze spraken, zodat niet alleen de Zoon, maar ook de Vader aan het kruis geleden zou hebben.

Daarentegen legde Paulus van Samosata, bisschop van Antiochië, de volle nadruk op de mensheid van Jezus: Jezus was een gewoon mens, maar de Goddelijke kracht werkte in Hem, zodat Hij door Zijn goede gezindheid uiteindelijk God en Verlosser werd. Daarmee was echter de oorspronkelijke Godheid van Jezus geloofend en Paulus van Samosata werd dan ook afgezet (272).

2. Het arianisme

Zoals uit het bovenstaande blijkt, bestonden de theologische tegenstellingen al geruime tijd. Deze mondden uiteindelijk uit in de strijd tussen Arius en Athanasius en de daaropvolgende uitspraken van de verschillende concilies.

Alhoewel de leer van Arius tijdens de concilies van Nicéa (325) en Constantinopel (381) veroordeeld werd, was de rol van het arianisme nog lang niet uitgespeeld. Het hield nog lange tijd stand, vooral onder de Goten op de Balkan en later onder alle Germaanse stammen binnen het Romeinse rijk, uitgezonderd de Franken. De keuze van deze stammen voor het arianisme had veelal een politieke achtergrond. Gevoelens van onafhankelijkheid ten opzichte van de Romeinen lagen hieraan ten grondslag.

AUGUSTINUS

1. Aurelius Augustinus

In Augustinus vloeiden het antiekheidense en het christelijk leven en denken van zijn tijd samen. Hij heeft dan ook een onuitwisbaar stempel gezet op de kerkelijke en staatkundige ontwikkeling in de eeuwen na hem.

Van niemand in de oudheid kennen wij beter de levensgeschiedenis: hij heeft die zelf beschreven in zijn beroemde *Belijdenissen*.

Als jongeman raakte hij vervreemd van het christelijk geloof en jarenlang was hij een zoeker naar ware kennis op velerlei terrein. In Carthago kreeg hij een positie als leraar in de welsprekendheid. Hij voegde zich daar bij de Manicheeërs. Dat was een sekte, die een absolute scheiding en strijd leerde tussen het goede en het kwade. De stoffelijke werkelijkheid was de zetel van het kwade. De Manicheeërs verwierpen dan ook het Oude Testament, omdat God hierin de Schepper van de aardse materie

3. Het Romeinse rijk

is. Langs de weg van kennis (gnosis) en ascese probeerden zij de verlossing te bereiken. Augustinus voelde zich tot deze sekte aangetrokken en bleef er negen jaar bij, hoewel alleen als toehoorder. Op den duur vond hij er echter geen bevrediging in. Hij vertrok toen naar Rome. Daar en vervolgens in Milaan was hij weer leraar in de welsprekendheid. Hij kwam er onder de invloed van de neo-platonische filosofie. Deze filosofie leerde hem God op te vatten als het hoogste 'zijn': volstrekt geestelijk, onveranderlijk en alomtegenwoordig. De vergankelijke dingen bezitten het ware 'zijn' niet. In diezelfde tijd raakte hij onder de indruk van de bisschop van Milaan, Ambrosius, een groot prediker, theoloog en musicus. Na zijn bekering werd Augustinus presbyter in Hippo (Noord- Afrika) en enkele jaren later (395) werd hij tot bisschop gekozen. Vanuit dit stadje heeft hij door zijn geschriften en brieven een onmetelijke invloed uitgeoefend op heel de kerk in alle delen van het rijk.

Augustinus ontdekte Paulus' leer van de verzoening van de zondesschuld, van Gods alleenwerkende genade en uitverkiezing. Hij erkende, dat de mens niet in staat is zichzelf van de zonde te bevrijden, maar alleen door Gods genade verlost kan worden.

2. Pelagius

Hier kwam de monnik Pelagius tegen op. Hij beweerde dat een mens een vrije wil heeft en in staat is om niet te zondigen, als hij maar wil. Hij kan dus uit eigen kracht verdiensten voor God verwerven. Augustinus zag hierin een groot gevaar voor de prediking van het Evangelie van Gods vrije genade in Christus. Hij wist te bewerken, dat Pelagius veroordeeld werd.

Toch heeft op den duur de opvatting van de pelagianen in gematigde vorm het pleit in de rooms-katholieke kerk gewonnen: de mens wordt wel door genade zalig, maar hij kan die genade afwijzen of aannemen. In het laatste geval stelt God hem in staat om ook verdiensten te verwerven.

3. De stad Gods

Door zijn hoofdwerk *De Civitate Dei*, vertaald onder de titel *De stad Gods*, heeft Augustinus zijn grootste invloed uitgeoefend.

De aanleiding tot het schrijven van dit boek was de plundering van Rome door de Westgoten in 410, toen de christenen opnieuw het verwijt te horen kregen, dat deze ramp het gevolg was van de verlating van de oude goden.

Augustinus liet in zijn boek zien, dat er twee geestelijke rijken zijn. Het ene is de stad (staat) Gods: deze begon bij de schepping en mondt, via het gelovige Israël en de christelijke kerk, uit in het 'nieuwe Jeruzalem', de eeuwige heerlijkheid. De Heere Jezus Christus is het middelpunt hiervan. Het andere is de aardse stad (staat), het rijk van de duivel: het begon al bij de val van de engelen en werd op aarde zichtbaar bij de ongelovigen en de heidense staten van Assyrië, Baylon en Rome. Bij het laatste oordeel zal het verdoemd worden. Maar reeds is het duizendjarig rijk aangebroken: de tijd waarin de kerk samen met de christelijke heersers op aarde regeert. Want de kerk, die voor Augustinus een absoluut gezag heeft ("Ik zou het Evangelie niet geloven, als het gezag van de katholieke kerk mij er niet toe bewoog"), vertegenwoordigt de stad Gods op aarde.

Deze geschiedbeschouwing heeft een enorme invloed gehad. In de middeleeuwen gingen pausen en bisschoppen zich op deze beschouwing beroepen om hun wereldlijke macht te staven en christelijke vorsten deden hetzelfde om de kerk te kunnen bevoogden.

4. De organisatievorm van de kerk

De organisatie van de gemeenten was in de tijd van het Nieuwe Testament nog niet eenvormig. Er waren verschillende ambten, waartoe men op grond van een bijzondere gave van de Heilige Geest geroepen werd. Iedere gemeente was zelfstandig.

Later kwamen vooral deze ambten naar voren: oudsten (presbyters) of opzieners (episkopoi = bisschoppen) en diakenen (diakonoï). Zij werden door verkiezing en handoplegging tot hun dienst gewijd. Al spoedig kreeg een van de presbyters of episkopoi in iedere gemeente de leiding. Hij werd de bisschop van de gemeente en gold, nadat de apostelen gestorven waren, als de vertegenwoordiger van de apostolische waarheid.

Hiermee kwam een bedenkelijk element binnen. De geestelijken werden niet meer in de eerste plaats gezien als verkondigers van het evangelie, maar als bemiddelaars en uitdelers van het heil door middel van de sacramenten. Presbyter werd opgevat als priester. Er ontstond een afstand tussen geestelijken en leken. De 'priesterschap van alle gelovigen' maakte plaats voor een hiërarchie, een kerkelijke rangorde. Bovenaan stond de bisschop, dan kwamen de presbyters en diakenen, vervolgens de lagere wijdingen (subdiakenen, bezweerders, voorlezers en deurwachters) en de leken (laici = de mensen van het volk). De bisschoppen op het platteland kwamen onder het opzicht van een stadsbisschop te staan. Deze werd metropoliet genoemd, later ook aartsbisschop. Tegen het einde van de tweede eeuw probeerde de bisschop van Rome voorrang en gezag (primaat) over alle andere bisschoppen te krijgen, maar dit werd nog lang niet algemeen erkend.

De kerk werd ingedeeld in provincies (naar de indeling van het Romeinse rijk) en daarin kwamen de geestelijken, aanvankelijk nog samen met leken, bijeen in synoden.

Antwoorden Verwerking

Basis

1. Mattheüs of Levi, Zacheüs.
  1. De Geloofsbelijdenis van Athanasius.
  2. De Apostolische geloofsbelijdenis.
2. De Geloofsbelijdenis van Nicea .
5. Belijdenissen.
6. Flavius Josephus. De Joodse oorlog.

Extra

1. Aarde. Uit de Bijbel, Genesis 1 : 1.
2. De gouden kandelaar of menorah. De Romeinen wilden zo hun macht laten zien over de God van Israël.
3. Zie actualiteit.
4. Bijvoorbeeld moed, trouw, gehoorzaamheid, geloof, hoop op God, vertroost te worden door God. Misschien ook angst.
5. Bijvoorbeeld op klokken of horloges binnenshuis. Op huizen of andere gebouwen buitenshuis.

In de haven van Liverpool staat het water net boven XX. Dit zijn geen meters, anders zouden de getallen verder uit elkaar staan. De Engelse maat *foot* is 30,48 cm. Dan is de waterhoogte 20 *feet* is 6,096 meter.
6. Legioensoldaat.
7. Efeze 6.
  1. gordel
  2. borstwapen
  3. schoenen

3. Het Romeinse rijk

4. schild
5. helm
6. zwaard
8. Zoek op internet dit lied op. Bijvoorbeeld
www.youtube.com/watch?v=7B2AY3avN8Q
Er wordt gezongen in coupletten / strofen / verzen. En er wordt op elke noot één lettergreep gezongen. Daarvoor werd er waarschijnlijk reciterend gezongen (Op één lettergreep veel noten – geen coupletten), en daarna ook. Denk aan het Gregoriaans.
8 coupletten.
9. Latijn.
Deus : God
Christum: Christus
Patrem: Vader
Spiritum: Heilige Geest
Trinitas: Drie-eenheid
Amen
Het is een avondlied, tegen de dwalingen van Arius.
10. Hij zegt: 'Dit is inderdaad een grote bezwering, en er is geen machtiger. Immers wat is machtiger dan de belijdenis van de Drie-eenheid, die dagelijks door de mond van het hele volk wordt gevierd.' Je kunt dwalingen *in* de kerk zingen maar je kunt dwalingen ook *uit* de kerk zingen.
11. Ook als je geen psalmboek bij je hebt, kun je toch psalmen zingen. Zelfs in de gevangenis!